

А. Ю. ЗАЙЦЕВ

Андрій Юрійович Зайцев, суддя Апеляційного суду Вінницької області, аспірант Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

**СУБ'ЄКТИВНЕ ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ЖИТЛО В УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ**

Соціально-економічні реформи, що відбуваються на сучасному етапі розвитку суспільних відносин в Україні, потребують детальних наукових досліджень у сфері здійснення та захисту приватних прав фізичних осіб. Одним із найважливіших приватних прав є право власності на житло. Основу цього права становлять конституційні норми з подальшою конкретизацією та деталізацією у положеннях цивільного та житлового законодавства. Проведення дослідження правової природи та характерних ознак суб'єктивного права власності на житло зумовлено подальшим розвитком ринкових відносин у житловій сфері, необхідністю формування правових знань власників житла не лише як користувачів, а й як управлінців своїм житлом, потребою у створенні відповідної правової основи для вдосконалення регулювання суспільних відносин щодо житла і механізмів захисту прав його власників.

Стаття 47 Конституції України проголошує, що «кожен має право на житло. Держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону. Ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду».

Відповідно до Конституції житлова політика в Україні має бути спрямована саме на захист права власності на житло, як конституційного права і абсолютного права фізичних осіб, пошуку механізмів реалізації даного права з урахуванням інтересів права окремого власника житлового приміщення, інших власників, зокрема у багатоквартирному будинку і суспільства в цілому. Житлова політика має бути соціально орієнтованою і спрямованою на пошук шляхів створення основних засад для існування справедливих і гуманних засад правового регулювання відносин власності на житло. Активна соціально орієнтована державна житлова політика, на нашу думку, є головним чинником розвитку будівельної галузі та всієї економіки України. Застосування такого інструменту дало б можливість забезпечити відносно стабільний розвиток національної економіки в умовах глобальної нестабільності.

Право на житло має як майновий, так і немайновий характер. Забезпечення людини житлом, чітке закріплення всіх гарантій її майнових прав, зокрема права власності, права проживання, створюють основу для гарантій захисту особистих немайнових прав – права на життя, здоров'я, сім'ю, особисту недоторканність тощо.

Слід зазначити, що міжнародні нормативно-правові акти розглядають право на житло у якості права на «достатній життєвий рівень» (ст. 25 Загальної декларації прав людини; ст. 11 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права; п. 31 ч. I Європейської соціальної хартії (переглянутої)).

У країнах ЄС праву людини на житло приділяється особлива увага і існують відповідні гарантії захисту та проводиться робота у напрямі їх підвищення. Зокрема, сучасний французький правознавець Ж.-К. Одерзо підкреслює, що «право на житло розглядається і як право громадян, і як основа державного устрою. Тому право на житло має не лише запроваджуватися державою, але й реалізовуватися з його допомогою»¹.

Безумовно, надто важливим для України у питанні подальшого розвитку і вдосконалення інституту права власності на житло є вивчення досвіду країн Європейського Союзу, дослідження співвідношення суб'єктивного права кожного громадянина з інтересами держави та суспільства. Європейські вчені-правознавці звертають увагу на той факт, що у країнах Європейського Союзу по-різному встановлюються і регламентуються права на житло, прописуються гарантії, – вони є і працюють на захист прав громадян. Відповідно до форми законодавчого закріплення права на житло всі країни Європейського Союзу можна поділити на три групи: ті, у яких це право не закріплено у конституціях, – 6 країн (Франція, Люксембург, Великобританія, Данія, Нідерланди, Ірландія, Австрія); ті, у конституціях яких немає точного визначення цього права, – 2 країни (Німеччина, Італія); ті, у яких це право закріплено у конституції (Греція, Іспанія, Португалія, Фінляндія, Швеція, Бельгія). Ті держави, у яких право на житло за якихось причин не має конституційного закріплення, гарантують його опосередковано, через права інших громадян»². У Конституції Франції права громадян не закріплені, вони містяться у Декларації прав і свобод людини і громадянина 1789 р., але і в цьому документі право на житло відсутнє. Втім, Конституційна Рада у своєму рішенні від 29 липня 1998 р. постановила, що право на житло входить до складу права власності... У Конституціях Іспанії та Португалії йдеться про те, що право на житло є основним правом громадян, а гарантії його дотримання вражаються основним обов'язком держави. В Основному законі Німеччини записані соціальні права, покликані гарантувати соціальну рівність та єдність. Німецькі юристи розуміють цей постулат як одне з конституційних підстав визнання права на

житло. В Італії право на житло тлумачиться через обов'язок органів місцевого самоврядування гарантувати всім без виключення громадянам можливість жити в нормальних соціальних умовах. В Конституціях Іспанії та Португалії зазначається, що право на житло є основним правом громадян, а гарантії його дотримання основним обов'язком держави. Основний закон Фінляндії дає більш розширене трактування цього принципу – держава не тільки повинна забезпечити право на житло, а й активно брати участь у його пошуках і придбанні громадянином. Конституція Швеції відносить право на житло не до соціальних прав громадян, а до одного з атрибутів державного устрою. Відтак, можна стверджувати, що у країнах Європи право на житло є одним із основних прав людини і охороняється державою. Втім, реалізація даного права може бути здійснена двома шляхами: по-перше, шляхом створення певних законодавчих інститутів, які визначають повноваження держави стосовно органів місцевого самоврядування в цій сфері: програми житлової політики у майбутньому, розробка правових концепцій управління житловим фондом, встановлення спеціального порядку переходу права власності на об'єкти житлової нерухомості (державна реєстрація), а, по-друге, економічним шляхом: соціальне будівництво, розподіл соціального та державного житла, соціальна підтримка нужденних та безпритульних³. Таким чином, ми бачимо подвійну правову природу права на житло в європейських країнах. З одного боку, явно простежується соціальна спрямованість цього права, а з іншого, – гарантії реалізації майнових прав, тобто економічна спрямованість. Можна зробити висновок, що право на житло визнається європейських країнах, як конституційне соціально-економічне право. З точки зору поділу конституційних прав на види необхідно звернути увагу на те, що у правовій доктрині їх розмежування на особисті, політичні та соціально-економічні і є найбільш розповсюдженим. Втім, деякі фахівці вважають такий підхід не зовсім виправданим, підкреслюючи, що соціальні права слід розглядати окремо і не змішувати з економічними:

«Соціальні права – досить тонка й така, що важко піддається визначенню, категорія. Привертає увагу та обставина, що досить часто у законодавстві застосовується словосполучення «соціально-економічні права». Складається враження, що такі права становлять одне ціле, невід'ємні одне від одного. Проте для оптимального забезпечення прав людини необхідно чітко встановити, що економічні і соціальні права, хоча й тісно пов'язані між собою, а під час розвитку впливають одні на одних, все за своєю суттю, спрямуванням є цілком різними групами прав»⁴, – стверджують українські правознавці А. М. Юшко та Н. М. Швець. На думку авторів, право на житло належить до соціальних прав людини і громадянина⁵.

Існуюче у сучасній юридичній літературі визначення економічних прав підкреслює їх спрямованість на забезпечення гарантій захисту можливості задоволення життєвих потреб людини, економічної свободи та соціальних пільг⁶.

Втім, вважаємо, що право на житло не можна розглядати лише як соціальне право, тому що житло є об'єктом насамперед економічних відносин власності, привласнення і майнового обороту, які регулюються нормами цивільного права, а соціальні права на житло підпадають під регулювання норм публічного права (адміністративного тощо). Виходячи з аналізу міжнародних норм, норм конституційного права європейських країн і положень чинного законодавства України право на житло має соціальний та економічний аспект і ці аспекти взаємопов'язані, взаємообумовлені, що має враховуватися при правовому регулюванні житлових відносин, характеристики суб'єктивного права власності на житло.

Право на житло – це основа життя і розвитку кожної людини. Не можна не погодитися із думкою А. О. Аврамової про те, що «здійснення людиною свого природного права на життя пов'язано з багатьма факторами, серед яких одне із чільних місць посідає наявність у неї житла. Втрата людиною житла створює реальну загрозу для її фізичного та соціального буття»⁷.

До соціально-економічних прав на житло слід віднести право власності на житло, право проживання, права, що виникають на підставі договору найму житлового приміщення та договору соціального найму.

Економічна складова зазначеного права регламентується нормами цивільного права до предмету якого входять майнові відносини (ст. 1 ЦК України). Слід підкреслити, що майнові відносини в цивільному праві – це за своєю глибинною сутністю товарно-грошові, економічні або, що те саме, виробничі відносини. У цьому змісті вони є об'єктивними, матеріальними, складаються за об'єктивними економічними законами товарного виробництва⁸.

Право власності – багатозначна категорія: по-перше, суб'єктивне право, тобто міра можливої поведінки уповноваженої особи (власника), по-друге, саме правовідносини власності, по-третє, правовий інститут, як сукупність норм. Провідне значення цього правового інституту визначається тим, що норми права власності закріплюють економічну основу суспільства і багато досліджень присвячено вивченню цього інституту в цивільно-правовій літературі. Втім, ряд проблем, пов'язаних з правом власності, до цього часу не отримали ще свого остаточного вирішення. Неоднозначно вирішується, зокрема, питання про поняття права власності як суб'єктивного права. Між тим, правильне вирішення цього питання має важливе значення, у тому числі для регулювання цивільно-правових відносин стосовно житла.

Право власності на житло має характерні ознаки, свою специфіку, що допомагає відокремити зазначене право від інших різновидів права власності, які прийнято виділяти на основі такого класифікаційного критерію, як об'єкт права власності. У цивільному законодавстві України характерні ознаки суб'єктивного права власності на житло представлені нечітко, окремо не виділяються, що вносить плутанину і при застосуванні відповідних норм на практиці. Тому основним завданням даного дослідження є встановлення характерних ознак права власності фізичних осіб на житло, визначення критеріїв відмежування від інших схожих категорій, встановлення мети та шляхів удосконалення правового регулювання відносин власності на житло.

Право власності на житло є найбільш повним речовим правом, становить основу майнових відносин у суспільстві з приводу житла, має абсолютний характер, тому суб'єкти права власності на житло повинні забезпечуватися можливістю здійснювати суб'єктивне право власності на житло, але при цьому має враховуватися не лише економічний, а й соціальний аспект даного права. У зв'язку з цим в умовах подальшого вдосконалення законодавства України з урахуванням міжнародних норм та законодавства країн ЄС варто, наприклад, звернути увагу на визначення суб'єктивного права власності, що пропонується у ст. 140 Книги 2 Цивільного кодексу Польщі: «у межах, встановлених законами і правилами соціального співжиття, власник може, виключаючи інших людей, використовувати речі у відповідності з соціально-економічним призначенням своїх прав, зокрема може вилучати вигоду та інші доходи від речей. У тих самих межах може розпоряджатися річчю»⁹. Отже, суб'єктивне право власності обмежується законами і правилами соціального співжиття, а об'єкт права власності може використовуватися відповідно до соціально-економічного призначення. Вважаємо, що право власності на житло, як майнове цивільне право, має функцію соціальну, що не може не впливати на зміст суб'єктивного права, підстави виникнення, здійснення і припинення цього права.

Слід зазначити, що у Цивільному кодексі України відсутнє визначення права власності на житло (житлове приміщення) і тому відсутня основа для подальшого формування та вдосконалення інституту права власності на житло. Не можна не погодитися із думкою О. В. Сахно. Автор підкреслює, що «суб'єктивне право власності на житлове приміщення не лише може бути самостійним предметом наукового аналізу, але і є базовим, вихідним для виникнення всіх інших суб'єктивних прав на житлове приміщення, у тому числі «житлових прав»¹⁰.

Суб'єктивне право – це міра можливої поведінки уповноваженої особи. Його можна розглянути з більш деталізованим підходом, проводячи аналіз співвідношення об'єктивного та суб'єктивного права. О. Ф. Скакун, зокрема, звертає увагу на той факт, що суб'єктивне юридичне право є індивідуалізованим, таким, що визначає не тільки міру, а й вид поведінки, а також деталізує і конкретизує норми об'єктивного права щодо конкретного суб'єкта у конкретній ситуації. «Суб'єктивне юридичне право, – підкреслює автор, – це індивідуалізоване право, яким визначається вид і міра можливої поведінки суб'єкта права, що забезпечується, охороняється і захищається відповідними державними органами... Суб'єктивне право деталізує і конкретизує норми об'єктивного права стосовно конкретного суб'єкта, що опинився у конкретній життєвій ситуації. З одного боку, людина, вступаючи в суспільне життя, вже стикається з «готовими» юридичними нормами, які виникли чи визнані до неї і незалежно від неї (об'єктивне право). Але, з іншого боку, людина від народження є носієм невідчужуваних природних прав»¹¹.

«Суб'єктивне право безпосередньо пов'язане із свободою особистості, тому і виступає ще й мірою цієї свободи. Суб'єктивне право – це гарантована правом і законом міра можливої або дозволеної поведінки особи, яка належить суб'єкту незалежно від того, перебуває він у правових відносинах з іншими суб'єктами чи ні. Саме тому до суб'єктивних прав належать фундаментальні демократичні права і свободи особи»¹².

На нашу думку, право на житло в об'єктивному та суб'єктивному розумінні взаємопов'язані і взаємозалежні категорії, втім, суб'єктивне право (його мета і спрямованість) впливає на формування положень об'єктивного права. Хотілося б навести з цього приводу наступну точку зору, з якою не можна не погодитися:

«В історичній послідовності не об'єктивне право передує суб'єктивному, а навпаки, суб'єктивне – об'єктивному. Тому саме природні права людини перебувають у підвалинах об'єктивного права. Визнання природних прав людини і закріплення їх у приписах нормативно-правових актів як міжнародних стандартів є тією абстрактною правовою формою, моделлю, що слугує мостом між соціальним і правовим світом»¹³.

Суб'єктивне право на житло є більш широкою категорією порівняно із суб'єктивним правом власності на житло. «Суб'єктивне право на житло – це можливість людини й громадянина мати житло у власності чи одержати його за договором найму з державного чи громадського фонду, користуватися житлом і вимагати від зобов'язаних суб'єктів забезпечення реалізації цього права в повному обсязі»¹⁴. Останнє, як і будь яке суб'єктивне цивільне право, зумовлюється змістом правомочностей, тими явищами, що на них впливають, межами здійснення, гарантіями захисту. Формування норм, які регулюють відносини власності стосовно житла, тобто формування права власності в об'єктивному розумінні має повністю відповідати меті існування суб'єктивного права власності на житло.

Суб'єктивне право власності на житло характеризується особливістю об'єкта. Житло виступає об'єктом цивільних прав – права власності, інших речових права, предметом різного виду договорів: зокрема договору найму, довічного утримання тощо, а також спадкових відносин. Поняття житла надається у ст. 379 ЦК України: «Житлом фізичної особи є житловий будинок, квартира, інше жите приміщення, призначені та придатні для постійного або тимчасового проживання в них». Не можна не погодитись із положенням О. В. Сахно, що «житлові приміщення, віднесені законодавством до об'єктів нерухомості, є, насамперед, об'єктами права власності»¹⁵. Автор також зауважує, що «суб'єктивне право власності на житлове приміщення не лише не може бути самостійним предметом наукового аналізу, а й є базовим, вихідним для виникнення всіх інших суб'єктивних прав на житлові приміщення». На нашу думку, з цим можна погодитись частково, оскільки суб'єктивне право власності на житло не є основою для всіх житлових прав, вони є ширше за своєю природою, не тільки приватноправовими, а й публічно-правовими, можуть стосуватися житла у якості користування житлом у державному фонді, службовими приміщеннями, гуртожитками. Завдяки відсутності адекватного сучасного житлового законодавства, а не ЖК УРСР 1983 р., у нас склалася ситуація у державі, при якій достатньо складно виокремлювати житлові права, які належать до приватних прав на житло.

Право власності на житло являє собою основу майнових приватних відносин, зокрема, речових, договірних. Відповідно до ч. 1 ст. 316 ЦК України «правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб». Таким є загальне визначення права власності у цивільному законодавстві України. Що стосується суб'єктивного права власності на річ, слід зазначити, що змістовну основу цього права становлять передбачені у ст. 317 ЦК України правомочності власника: «власникові належать права володіння, користування і розпорядження своїм майном. Безумовно, що обсяг таких правомочностей, межі їх здійснення формує певний об'єкт права власності. Таким об'єктом права власності на житло є житловий будинок, квартира, інше жите приміщення, призначені та придатні для проживання в ньому» (ст. 379 ЦК України).

Суб'єктивним правом власності на житло, на перший погляд, є правомочності володіння, користування та розпорядження, що являють собою триаду права власності і передбачені у ст. 219 ЦК України. Втім, особливість такого об'єкта, як житло з усіма його різновидами, а також спеціальним правовим регулюванням нормами ЖК України, безумовно, впливає на зміст правомочностей і межі їх здійснення, як і права власності на житло в цілому. Зокрема, такі обмеження встановлені у наступних статтях ЦК і ЖК України: 1) ст. 383 ЦК України «Права власника житлового будинку, квартири» щодо неможливості використання житлового будинку, квартири для промислового виробництва, здійснення ремонту та змін за умови, що вони не призведуть до порушень прав власників інших квартир та нежитлових приміщень у багатоквартирному будинку, не призведуть до порушення санітарно-економічних вимог і правил експлуатації будинку; 2) ст. 405 ЦК України стосовно права проживання членів сім'ї власника житла; 3) ст.ст. 150–152 ЖК України стосовно користування жилим будинком (квартирою), обов'язків щодо забезпечення їх схоронності, порядку проведення переобладнання і перепланування; ст.ст. 156, 157 ЖК України про права членів сім'ї власника жилого будинку (квартири), які проживають разом з ним у будинку (квартирі), що йому належить, користуються жилим приміщенням нарівні з власником будинку (квартири) тощо.

Деякі автори звертають увагу на особливість правового регулювання житлових відносин у зв'язку з необхідністю враховувати не тільки інтереси власника. «Законодавець, – підкреслює, зокрема, С. І. Сусллова, – повинен дотримуватися певного балансу між житловими правами власника, членів його сім'ї, інших осіб, які вселяються у житлове приміщення. Розширення прав одних категорій, як правило, супроводжується звуженням прав інших і, відповідно, незадоволенням останніх»¹⁶.

Таким чином, можна зробити висновок, що суб'єктивне право власності на житло є правом більш обмеженим, порівняно із суб'єктивним правом власності на інші об'єкти, і зазначені обмеження встановлюються законом в інтересах членів сім'ї власника, співвласників, сусідів, суспільства і в цьому, на наш погляд, знаходить свій прояв соціальний аспект суб'єктивного права власності на житло. Суб'єктивним правом власності на житло (житлове приміщення) слід вважати обмежену законом в інтересах певних осіб і суспільства сукупність правомочностей володіння, користування, розпорядження об'єктом нерухомості, призначеним для проживання у ньому.

¹ Одерзо Ж.-К. Право на жилье по Конституциям государств-членов Европейского союза // ODERZO J.-C. Le droit au logement dans les constitutions des etats membres // Revue internationale de droit compare. – P.; 2000. – № 4. – P. 913–926.

² Там само. – С. 914.

³ Там само. – С. 915.

⁴ Міжнародні соціальні стандарти : навч. посіб. / А. М. Юшко, Н. М. Швець; за заг. ред. В. В. Жернакова. – Х. : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. – С. 3. – 121 с.

⁵ Там само. – С. 4.

⁶ Конституционное право зарубежных стран : учеб. для вузов / М. В. Баглай, Ю. И. Лейбо, Л. М. Энтин. – М. : Норма, 2004. – 832 с. – С. 22.

⁷ Аврамова О. Є. Позбавлення суб'єктивного права на житло : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / О. Є. Аврамова. – Х., 2008. – 16 с. – С. 10.

⁸ Мичурин Е. А. Гражданское право Украины в схемах : учеб. пособ. / Е. А. Мичурин. – Х. : Юрсвіт, 2006. – 320 с. – С. 45.

⁹ Гражданский кодекс Польши : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.kodeks-cywilny.pl>

¹⁰ Сахно О. В. Осуществление права собственности на жилье помещения : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук / О. В. Сахно. – Краснодар, 2005. – 16 с. – С. 4.

¹¹ Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підруч. / О. Ф. Скакун ; 2-е вид. – К. : Алерта, 2010. – 520 с. – С. 25.

¹² Загальна теорія держави і права : підруч. для студентів юридичних вищих навчальних закладів / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Х. : Право, 2009. – 584 с. – С. 343.

¹³ Скакун О. Ф. Вказана праця. – С. 25.

¹⁴ Колодій А. М. Правознавство / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. – К. : Правова єдність, 2009. – 792 с. – С. 357.

¹⁵ Сахно О. В. Вказана праця. – С. 5.

¹⁶ Сусллова С. И. Жилищные права: понятие и система / С. И. Сусллова. – М. : Юриспруденция, 2011. – 224 с. – С. 7.

Резюме

Зайцев А. Ю. Суб'єктивне право власності на житло в Україні: проблемні аспекти.

У статті аналізуються правова природа, характерні ознаки суб'єктивного права на житло, критерії відмежування права власності на житло від інших видів права власності. Зазначається, що право власності на житло є найбільш повним речовим правом, становить основу майнових відносин у суспільстві з приводу житла, має абсолютний характер, тому суб'єкти права

власності на житло повинні забезпечуватися можливістю здійснювати суб'єктивне право власності на житло, але при цьому має враховуватися не лише економічний, а й соціальний аспект даного права.

Ключові слова: суб'єктивне право власності на житло, нерухомість, житлові приміщення, житлові відносини, соціально-економічні права, обмеження.

Резюме

Зайцев А. Ю. Субъективное право собственности на жилье в Украине: проблемные аспекты.

В статье анализируются правовая природа, характерные признаки субъективного права собственности на жилье, критерии отграничения права собственности на жилье от иных видов права собственности. Отмечается, что право собственности на жилье является наиболее полным вещным правом, представляет собой основу имущественных отношений в обществе по поводу жилья, носит абсолютный характер, субъекты права собственности на жилье должны обеспечиваться возможностью осуществления субъективного права, с учетом не только экономического, но и социального аспекта данного права.

Ключевые слова: субъективное право собственности на жилье, недвижимость, жилье помещения, жилищные отношения, социально-экономические права, ограничения.

Summary

Zaytsev A. The subjective right of ownership of housing in Ukraine: problematic aspects.

The article analyzes the legal nature, characteristic features of the right of ownership of housing, the criteria for distinguishing the right of ownership of housing from other types of property rights. It is noted that the right of ownership of housing is the most complete real right, is the basis of property housing relations in society, is absolute, the subjects of property rights to housing should be ensured the possibility of the exercise of the subjective right of ownership for housing, taking into taking into consideration not only the economic aspect, but also the social aspects of this right.

Key words: subjective right of ownership for housing, real estate, living room, housing relations, socio-economic rights, restrictions.

УДК 347.94

Т. Ф. КОРОТЕНКО

Тетяна Федосіївна Коротенко, здобувач Київського університету права НАН України

ОСОБЛИВОСТІ ОТРИМАННЯ ДОКАЗІВ ЗА КОРДОНОМ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Важливою, якщо не основною, передумовою ухвалення законного і обґрунтованого рішення суду є встановлення фактичних обставин справи – певного кола фактів, з якими закон пов'язує правові наслідки. Фактичні обставини справи встановлюються під час доказування – особливої процесуальної діяльності, яку здійснюють особи, що беруть участь у справі, та суд.

Брати участь у доказовій діяльності мають право всі особи, які беруть участь у справі (ст. 27 ЦПК України), однак доказування кожної обставини, яка має значення для ухвалення рішення суду у справі, на підставі закону стає обов'язком певного суб'єкта (ч. 1 ст. 60 ЦПК України). Відповідно до ст. 10 ЦПК України кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом. Звідси впливає загальне правило розподілу обов'язків з доказування: не відповідач повинен довести необґрунтованість вимог позивача, а навпаки, позивач доводить обставини, якими він обґрунтовує свої позовні вимоги. Це правило не означає, що сторона повинна довести будь-які обставини, на які вона посилається. Від суду залежить правильне визначення юридично значимих фактів, які входять у предмет доказування, і лише ці факти сторони повинні доводити, не відволікаючи суд на питання, які не мають значення для розгляду і вирішення справи. Суд має усунути все, що не стосується суті справи, оскільки згідно з ч. 3 ст. 60 ЦПК України доказуванню підлягають обставини, які мають значення для ухвалення рішення у справі¹.

Слід погодитись зі С. Я. Фурсою, яка вважає, що поняття збирання доказів має розцінюватись як певна стадія в діяльності суб'єктів доказування і мати певний комплекс можливих процесуальних заходів, які повинні чітко регламентуватись законодавством².

Суд визначає предмет доказування, виходячи з вимог та заперечень сторін і керуючись нормами матеріального права, які мають бути застосовані в конкретному випадку. Правильне визначення предмета доказування у кожній справі, тобто ряду фактів, які підлягають дослідженню, дуже важливе: якщо будуть встановлені не всі факти, необхідні для вирішення справи, то це потягне за собою ухвалення необґрунтованого рішення. Якщо ж суд, неправильно визначивши коло фактів, які підлягають доведенню, досліджуватиме й ті, що не мають юридичного значення для справи, то це потягне за собою гаяння часу і затрат, сил суду та інших учас-